

Αξιολόγηση ως κατάταξη ή ως εργαλείο αντιμετώπισης προβλημάτων;

ΤΟΥ

ΜΑΤΘΑΙΟΥ Γ. ΚΑΡΛΑΥΤΗ*

Αφορμή για το σημείωμα αποτελούν δύο ενδιαφέροντα προηγούμενα άρθρα τα οποία, εν ολίγοις, τοποθετούν τις ελληνικές Σχολές Πολιτικών Μηχανικών στο ανώτατο «βάθρο» των καλύτερων Σχολών Πολιτικών Μηχανικών της Ευρώπης¹. Οι δύο αυτές προσεγγίσεις, που αγγίζουν την έννοια «αξιολόγηση»-αποφεύγοντας ωστόσο τη χρήση του όρου- εστίασαν στη δημοσίευση επιστημονικών εργασιών μελών ΔΕΠ διαφόρων -ελληνικών και ξένων- Πολυτεχνικών Σχολών, καταλήγοντας σε κατάταξη με βάση δείκτες δημοσιεύσεων². Για να επιχειρηθεί αποτίμηση, ή έστω η απλουστευτική «κατάταξη» εκπαιδευτικών ιδρυμάτων πρέπει να λαμβάνονται υπόψη δύο κείρια ζητήματα: 1. Ο σκοπός των ιδρυμάτων που αξιολογούνται και, 2. Οι επιδιώξεις της διαδικασίας (δηλαδή, πώς, πού και από ποιον θα χρησιμοποιηθούν τα αποτελέσματα). Χωρίς τον καταρχήν ορισμό των κατευθύνσεων σχετικά με τα δύο αυτά ζητήματα, η αποτίμηση εκφυλίζεται σε άσκηση συλλογής επιστημονικών στοιχείων με ενδιαφέρουσες, ωστόσο, διαπιστώσεις (ιδιαίτερα για τα μέλη ΔΕΠ).

Σχετικά με το σκοπό των Πανεπιστημίων έχει γραφεί πληθώρα εξαιρετικών κειμένων, από τα οποία τα περισσότερα συγκλίνουν στο ότι ο ρόλος τους κινείται σε τέσσερις βασικούς άξονες³: 1. Να μεταδίδουν γνώσεις μέσα από την Εκπαίδευση, 2. Να παράγουν γνώση μέσα από την έρευνα, 3. Να παρέχουν τα απαραίτητα εφόδια για την επιστημονική και επαγγελματική σταδιοδρομία των αποφοίτων και την εθνική ανάπτυξη, και, 4. Να συνεισφέρουν στη διαμόρφωση υ-

πεύθυνων ανθρώπων, με επιστημονική, κοινωνική και πολιτιστική συνείδηση. Η συλλογή, λοιπόν, και παρουσίαση επιστημονικών δεικτών στοχεύει στη μερική αποτίμηση του 2ου και, ενώ μπορεί να έχει και ιδιαίτερα θετικές συνέπειες σε διάφορες πτυχές της καθημερινότητας των πανεπιστημίων (βελτίωση του ηθικού των μελών ΔΕΠ ίσως και των φοιτητών και των οικογενειών τους, συγκάλυψη των προβλημάτων της καθημερινότητας των ιδρυμάτων και άλλα συναφή), εγκυμονεί τεράστιους κινδύνους, εξαιτίας του ότι αγνοούνται τρεις από τους βασικούς στόχους και ιδιαίτερα το εκπαιδευτικό έργο (τα πανεπιστήμια δεν είναι ούτε και πρέπει να στοχεύουν να γίνουν αποκλειστικά ερευνητικά ιδρύματα).

Για να είναι αξιόπιστη και διαφανής μια διαδικασία αποτίμησης πρέπει να είναι προκαθορισμένος ο στόχος της και ο τρόπος προσέγγισής της. Τρεις μπορούν να θεωρηθούν ως κεντρικοί στόχοι: 1. Απλή πληροφόρηση και «εργαλείο» διαφήμισης, 2. Ανάλυση για βελτίωση, και, 3. Μέσο κατανομής πόρων. Η απλή πληροφόρηση και διαφήμιση δε συνάδει γενικά με τη διαδικασία έρευνας και απόκτησης γνώσης και ελάχιστα μπορεί να βελτιώσει τη λειτουργία των ιδρυμάτων. Η ανάλυση του κατά πόσον ένα ίδρυμα επιτυγχάνει τους στόχους του (και κυρίως τη διδασκαλία και την έρευνα), μπορεί να αποβεί ιδιαίτερα χρήσιμη, ώστε ένα ίδρυμα να λάβει τα απαραίτητα διορθωτικά μέτρα και να βελτιωθεί προς όφελος τόσο των σπουδαστών του, όσο και της κοινωνίας γενικότερα. Η χρήση της αξιολόγησης για την κατανομή πόρων, όμως, εγκυμονεί κινδύνους, ιδιαίτερα όταν

βασίζεται αποκλειστικά και μόνο στην παραγωγή επιστημονικού έργου. Μια τέτοια προσέγγιση θα οδηγήσει στην ανισότιμη ανάπτυξη εκπαιδευτικών ιδρυμάτων και στον αγώνα προσέλκυσης χρηματοδοτών, με αποτέλεσμα να θυσιαστεί η Εκπαίδευση ή η βασική έρευνα για χάρη της βελτίωσης των ποσοτικών δεικτών⁴.

Παρά τις όποιες διαφωνίες, οι οποίες προέρχονται από τα γνωστότερα διεθνή πανεπιστήμια τα οποία θεωρούν ότι η κατάταξη μπορεί να δημιουργήσει στρεβλώσεις που απομακρύνουν τα πανεπιστήμια από τον πρωταρχικό τους ρόλο, η διεθνής επιστημονική κοινότητα ένθερμα αναζητεί τις κατάλληλες προσεγγίσεις για να κατατάσει πανεπιστημιακά ιδρύματα. Τα κριτήρια που χρησιμοποιούνται σε μερικά από τα πλέον καθιερωμένα πλαίσια αξιολόγησης παρατίθενται στον Πίνακα (1). Τρεις είναι οι κεντρικές παρατηρήσεις που μπορούν να γίνουν: 1. Κάθε σύστημα χρησιμοποιεί διαφορετικά κριτήρια (αυτό ενδέχεται να είναι απόρροια του εκπαιδευτικού συστήματος της χώρας στην οποία επικρατεί η κατάταξη, καθώς και στην ευκολία πρόσβασης στα κριτήρια αυτά), 2. Σε όλες σχεδόν τις κατατάξεις εξέχοντος ρόλου έχουν τα ζητήματα αποτίμησης του εκπαιδευτικού έργου, αριθμού διδασκόντων και διδασκομένων, χρηματοδότησης των ιδρυμάτων και κατάρτιση των φοιτητών και, 3. Σε διάφορες κατατάξεις χρησιμοποιούνται κριτήρια τα οποία δεν αφορούν παρά ελάχιστα το ΕΜΠ⁵.

Η αξιολόγηση, και αναφέρομαι σε ευρύτερη αποτίμηση και όχι σε απλή κατάταξη, είναι ένα εξαιρετικά χρήσιμο «εργαλείο» για να απαντήσουμε στο «αιώ-

1. Η πρώτη προσέγγιση ήταν της καθηγήτριας Μ. Μιμίκου της Σχολής Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ (τρίτη στην Ευρώπη η Σχολή Πολιτικών Μηχανικών, Δελτίο ΤΕΕ 2551, 14/9/09), ενώ η δεύτερη του καθηγητή Α. Δημητράκοπουλου του Τμήματος Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών («Κέντρο Αριστείας διεθνούς ακτινοβολίας στην έρευνα το Τμήμα Πολιτικών Μηχανικών του Πανεπιστημίου Πατρών», Δελτίο ΤΕΕ 2603, 11/10/10). Με στοιχεία από το SCOPUS και με τη χρήση μέσων όρων κατέταξαν επιλεγμένες σχολές Πολιτικών Μηχανικών σε Ελλάδα και Ευρώπη. Και, παρότι είναι ξεκάθαρο ότι τα 2 ελληνικά ιδρύματα παράγουν ικανοποιητικό ερευνητικό έργο, οι εξομαλυντικές (smoothing) ιδιότητες του μέσου όρου παραγνωρίζονται. Δείτε για παράδειγμα το 2ο κεφάλαιο («The well chosen average») του εξαιρετικού βιβλίου «How to lie with Statistics» από τη «W. W. Norton & Company», 1993.
2. Για το ζήτημα της αποτίμησης Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων έχουν γραφεί πολλά. Πάντως, είτε στηρίζουμε είτε όχι τη διαδικασία, δεν μπορούμε να

3. Για συνοπτική παρουσίαση της ιστορίας και του σκοπού των εκπαιδευτικών ιδρυμάτων δείτε τις παρουσιάσεις του καθηγητή και Πρύτανη ΕΜΠ Σ. Σμόπουλου στο http://nuclear.ntua.gr/ses/paideia/panepistimio_ereuna.pdf και http://nuclear.ntua.gr/ses/paideia/panepistimio_prokliseis.pdf
4. Σε γενικές γραμμές, πάντως, ακόμα και ο στόχος της κατανομής πόρων πρέπει να είναι προκαθορισμένος. Για παράδειγμα, στόχος είναι να βελτιωθούν τα αδύναμα ιδρύματα και σχολές ή να δημιουργηθούν κέντρα αριστείας;
5. Αυτό προφανώς εξηγεί γιατί το ΕΜΠ δεν βρίσκεται μέσα στην πολυδύναμη κινεζική κατάταξη, η οποία δίνει βάρος σχεδόν αποκλειστικά στην παραγωγή συγκεκριμένης υφής επιστημονικού έργου το οποίο δε θεραπεύεται από το ΕΜΠ (Liu, N.C. and Cheng, Y. (2005). *Academic Ranking of World Universities - Methodologies and Problems*, Higher Education in Europe, 30(2)).
6. Αριστα παραδείγματα ποιοτικής αξιολόγησης είναι η επιλογή των βραβείων Nobel και των καθηγητών σε κορυφαία ιδρύματα του εξωτερικού.

* Αναπληρωτής Καθηγητής στη Σχολή Πολιτικών Μηχανικών ΕΜΠ, e-mail: mgk@mail.ntua.gr, <http://users.civil.ntua.gr/mgk>

νιο» ερώτημα περί στρεβλότητας του γιαιού ή του δικού μας αρμενίσματος. Πιστεύω ότι ένα σύστημα αποτίμησης μπορεί να είναι ιδιαίτερα χρήσιμο και ευρύτερα αποδεκτό εφόσον: 1. Γίνεται από έναν αναγνωρισμένο κρατικό ή διεθνή ακαδημαϊκό φορέα. 2. Βασίζεται σε κριτήρια που καλύπτουν τόσο την ανάπτυξη νέας γνώσης (αποτίμησης του επιστημονικού έργου, όπως οι δημοσιεύσεις, οι αναφορές και το h-index), όσο και τη μετάδοσή της (αναλογία φοιτητών προς μέλη ΔΕΠ, ικανοποίηση φοιτητών από τους καθηγητές, αριθμός διδακτορικών και μεταπτυχιακών εργασιών που ολοκληρώνονται, αναλογία φοιτητών που ολοκληρώνουν τις σπουδές τους). 3. Αξιολογεί την επάρκεια των εγκαταστάσεων και την πρόσβαση σε αυτές από τους φοιτητές (ύπαρξη, επάρκεια και πρόσβαση από τους φοιτητές σε βιβλιοθήκες και εργαστήρια), και 4. Χρησιμοποιεί και ποιοτικά κριτήρια και υποκειμενικές εκτιμήσεις (value judgment), οι οποίες, όμως, είναι απόλυτα απαραίτητες και προτιμητέες από την ισοπέδωση του ποσοτικού αυτοματισμού (Πόσο και πόσους καλούς μηχανικούς «προετοιμάζουμε»; Πόσο συμβάλλουν η έρευνα που κάνουμε και οι απόφοιτοί μας στην ανάπτυξη; Ποια είναι η «απίτηση» του Ιδρύματος στη χώρα, αλλά και στο εξωτερικό);⁶.

Για να μην είναι εξαρχής καταδικασμένη μια τέτοια προσπάθεια, πρέπει η αξιολόγηση να χρησιμοποιηθεί για την αντιμετώπιση και επίλυση των γνωστών και μεγάλων προβλημάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης στην Ελλάδα, όπως η συχνή χαλαρότητα της διδασκαλίας και των σπουδών, η παντελής έλλειψη πόρων για έρευνα (τα ελληνικά ΑΕΙ διανύουν ήδη τον 5ο χρόνο με μηδενική ενίσχυση των δραστηριοτήτων βασικής έρευνας), η ανεπάρκεια αιθουσών διδασκαλίας και εργαστηρίων σε πολλά ΑΕΙ, η εκτενή αναξιοκρατία, η γραφειοκρατία, η προκλητική έλλειψη στήριξης των υποψηφίων διδασκόντων, η χαμηλή ποιότητα -και συχνά έλλειψη- πολλών διδακτικών συγγραμμάτων, η αδυναμία ορισμού αριθμού εισακτέων από τα ίδια τα ιδρύματα, και η κομματικοποίηση.

Θεμιτή, λοιπόν, η αποτίμηση, εφόσον, όμως, βοηθήσει στην αντιμετώπιση των προβλημάτων της Ανώτατης Εκπαίδευσης και στην οριστική επίλυσή τους.

Πίνακας 1. Κριτήρια που χρησιμοποιούνται για την κατάταξη Εκπαιδευτικών Ιδρυμάτων από διαφορετικά Συστήματα Κατάταξης

	Επιμέρους Δείκτες	Πανεπ. Jiao-Tong	Times Higher World Ranking	Newsweek Top 100 Global Un.	US News & World Report	Williams & Van Dyke's Intern. Standing Παν. Αυστραλίας
Ποιότητα εκπαίδευσης/εκπ. διαδικασίας	απόφ. κάτοχοι Βρ.Νόμπελ ή Βρ. Fields Medal	ζ				
	αναλογία φοιτ/μελών ΔΕΠ		ζ	ζ	ζ	ζ
Ποιότητα προσωπικού	μέλη ΔΕΠ/προσωπικό κάτοχοι Βρ. Νόμπελ ή Βρ. Fields Medal	ζ				
	μέλη ΔΕΠ/προσωπικό με υψηλό αρ. αναφορών σε 21 κατηγορίες	ζ		ζ		
Έρευνα	αριθμός δημοσιεύσεων*	ζ		ζ		ζ
	αρ. αναφορών στο Scopus/ΔΕΠ		ζ			
	αρ. μελών ΔΕΠ στη λίστα ESI					ζ
	ερευνητικά έσοδα					ζ
Διεθνής αναγνώριση	αξιολόγηση (ερωτηματολόγιο) από 5.000+ ακαδημαϊκούς διεθνούς κύρους		ζ			
	έρευνα (ερωτηματολόγιο) σε προέδρους, πρυτάνεις και κοσμήτορες Παν.				ζ	ζ
Διεθνοποίηση	αρ. αλλοδαπών φοιτητών και αρ. αλλοδαπών μελών ΔΕΠ		ζ	ζ		
Προπτυχιακοί φοιτητές	% φοιτ. που αποφοίτησαν το πολύ σε 6 έτη - διαφορά πραγματικού με τον προβλεπόμενο χρόνο αποφοίτησης				ζ	
	% επιστρ. το επόμενο έτος				ζ	ζ
	% κατόχων βασικού πτυχίου που συνεχίζουν σε επόμενη βαθμίδα					ζ
Μεταπτυχιακοί Φοιτητές	απονομή Διδακτορικών Τίτλων/ΔΕΠ					ζ
	αριθμός μετ/κών φοιτητών/ΔΕΠ					ζ
Χαρακτηριστικά μελών ΔΕΠ	αναλογία τάξεων με κάτω από 20 και κάτω από 50 φοιτητές				ζ	
	μέσο επίπεδο αμοιβών ΔΕΠ				ζ	
	% ΔΕΠ με διδακτορικό ή άλλο, ανώτερο, δίπλωμα				ζ	
	% ΔΕΠ πλήρους απασχόλησης				ζ	
Επιλογή φοιτητών	βαθμός νεοεισερχόμενων φοιτητών και % εισόδου/αιτήσεις				ζ	
	βαθμολογία νεοεισερχόμενων φοιτητών					ζ
Χρηματοδότηση	αναλογία δαπανών ανά φοιτητή				ζ	
	έσοδα ανά φοιτητή					ζ
Άλλα	αρ. τόμων στη βιβλκή του Παν.			ζ		
	Ικανοποίηση φοιτ. από την εκπαιδευτική διαδικασία					ζ

* Στο Nature & Science, στο Web of Science και στο Social Science and Arts & Humanities Citation index (Jiao-Tong, Newsweek Top 100 Global Un.), στο Essential Science Indicators (Williams & Van Dyke's Intern. Standing Παν. Αυστραλίας).